

Václav Hájek z Libočan

Život a dílo



Elektronická edice
Literatura ke stažení
vypracovali členové
Oddělení pro výzkum
starší literatury
Ústavu pro českou
literaturu AV ČR,
v. v. i.
Na Florenci 3/1420
110 00 Praha 1

Výstava pro i
příležitosti
460. výročí
úmrtí

Václava Hájka
z Libočan



Erb Václava Hájka z Libočan s jestábem.

Václav Hájek z Libočan v datech a kontextu dobových událostí

- Asi 1499 Na libočanské tvrzi se narodil Václav Hájek z Libočan v rodině drobné české šlechty.
- 1516 Umírá Vladislav Jagellonský, trůnu se ujímá jeho syn Ludvík. Narodil se tiskař Pavel Severin z Kapí hory.
- 1517 95 tezí Martina Luthera.
- 1520 Hájek ultrakvistickým farářem v Kostelci u Budyně nad Ohří.
- 1521 Hájek kaplanem ve Zlonici; konvertuje ke katolicství (kvůli neshodám s konzistoří a majetkovým sporům).
- 1524 – 1525 Německá selská válka.
- 1524 Hájek začíná kázat v augustiniánském kostele sv. Tomáše na Malé Straně. Zde je oblíbeným kazatelem minimálně do roku 1549.
- 1526 Bitva u Moháče, Ludvík Jagellonský umírá. Na trůn nastupuje Ferdinand I. Habsburský. Hájek farářem v Rožmitále pod Třemšínem.
- 1527 – 1533 Hájek děkanem na Karlštejně (děkanství byl zbaven, neboť se zastal týraných služek); v těchto letech pojímá sepsání Kroniky jako hlavní životní nápně; počíná sbírat prameny.
- 1533 – 1539 Hájek farářem v Tetíně.
- 1534 Hájek pro spory s purkrabím Janem Bechyní z Ležan zbaven úřadu karlštejnského děkana; začíná intenzivní práce na Kronice české.
- 1539 Hájek dopisuje Kroniku českou. 23. května 1539 Hájek dostává od augustiniánů ke svému malostranskému domu zahrádku. Téhož roku vychází Kronika o založení země české kališníka Martina Kuthera ze Šprinsberku.
- 1541 Hájkova Kronika česká je (po cenzuře) vytištěna. 2. června požár v Praze; Hájek vydává reportáž O nešťastné příhodě, kteráž se stala skrz oheň v Menším Městě pražském a na hrad svatého Václava i na Hrad anech léta 1541; část nákladu Kroniky české při požáru shořela, ještě téhož roku vysázena znovu.
- 1543 Kronika česká konečně vychází. Hájek vydává překlad Biblii zlaté Antonia de Rampegolis, věnovaný Janu st. z Lobkovic. Hájek získává titul královského kaplana.
- 1544 Hájek proboštem staroboleslavské kapituly, ale dále působí u sv. Tomáše.
- 1545 Hájek pro neposlušnost uvězněn v Bílé věži na Hradě, ale královským nařízením propuštěn.
- 1546 Narodil se Daniel Adam z Veleslavína.
- 1547 Stavovský odboj proti Ferdinandovi I.
16. ledna 1549 Hájek odchází ze staroboleslavského probošství, odkládá svou církevní hodnost.
- 1550 Hájek svatovítským kanovníkem; přepracovává Sná Vavřince z Březové a pekelný román Solfernus.
- 1552 Biskup Jan Dubravius vydává Historiae Regni Boemiae..., k sepsání použil Hájkovy epické celky.
- 1553 (18. března) Hájek umírá v klášteře dominikánek u sv. Anny na Starém Městě pražském, jimž odkázal všechny majetek. Následující den je zde pohřben. V témž roce umírá také Jan Dubravius.



Vyobrazení Václava Hájka z Libočan J. R. M. P ecechtlem, 1861.



Kostel sv. Tomáše a klášter augustinián na Malé Straně, v němž Václav Hájek kázal (pohled z Valdštejnské zahrady).

Není doloženo, kde a jak dlouho Václav studoval.

V roce 1520 působil jako utrakvistický kněz v Kostelci u Budyně nad Ohří, o rok později ve Zlonicích. Už tehdy však začaly jeho spory o majetek a spory s administrátory.

V té době přijal katolickou víru. Kvůli neshodám s kališníky, kvůli kariéře, anebo z přesvědčení?

Spory došly tak daleko, že byl novoměstským rychtářem Matějem Boršíkem nakrátko vsazen do žaláře (1523).

V letech 1524–1527 působil Hájek jako kněz v Rožmitále, na panství nejvyššího purkrabí, pana Lva z Rožmitálu. Místní obec však s mladým farářem-vladykou nebyla spokojena, protože Hájek „obmeškával“ také na prestižnějším místě: od roku 1524 začal kázat v augustiniánském kostele sv. Tomáše na Malé Straně. Stal se oblíbeným mezi bratry i mezi malostranskými měšťany. Později (1539) si naproti kostelu na klášterních pozemcích koupil dům, kde většinou sídlil, ačkoli měl kněžské povinnosti i jinde. Jako kazatel zde působil až do konce své kariéry.

Vrcholem Hájkovy kněžské kariéry byl prestižní post děkana na Karlštejně (1527–1533). I tento úřad ale skončil neúspěchem: jeho představený, purkrabí Jan Bechyn z Lažan, Hájka věznil, vyvedl z hradu, udával na soudech, až byl nebohý kněz děkanátu zbaven. Mimo jiné proto, že upozornil na týrání služek, také mu však bylo vytýkáno, že více než kněžskému povolání se věnuje zkoumání karlštejnských archiválií.

Manželka pana purkrabího, paní Kateřina z Komárova a na Pičíně, totiž týrala své poddané a několik služek umučila. Potrestána na hrdle byla roku 1534, ale Hájkovi děkanství vráceno nebylo.

V těchto letech začíná sbírat historický materiál a rozhoduje se pro svou hlavní životní náplň: sepsat Kroniku českou.



Předpokládá se, že v této komnatě, který později sloužil karlštejnskému proboštovi. Zde pravděpodobně bydlel v době svého děkanátu i Hájek.



Kostel Všech svatých v Libočaně, v Hájkově době kališnický.

V poklidných letech 1533–1539 byl Hájek farářem na Tetíně. V této době obcházel stará sídliště a zříceniny a sbíral materiál pro svou kroniku.

V psaní ho podporovali přátelé, s nimiž se zřejmě seznámil během častých soudních procesů.

V roce 1539, kdy Hájek dopisuje kroniku, vychází českou veřejností očekávaná „kališnická“ kronika Martina Kuthena ze Šprinsberka, Kronika o založení země české, o prvních obyvatelích jejích, tudíž o knížatech a kráľích i jejich zvyku, a podobných věcech velmi krátce z mnohých kronikářův sebraná. Tato útlá kniha však byla pro čtenáře velkým zklamáním. O to více se kališnická konzistoř obává Hájkovy rodícího se díla. Majetkově se však Hájkovi nedařilo, a to ani po vydání Kroniky české (1543), přestože získal titul kráľovského kaplana.

Farářem a spisovatelem

V roce 1544 uděluje král Ferdinand I. Hájkovi probošťství ve staroboleslavském kostele – po jeho třetí kandidatuře. Pro spory s místním děkanem Zikmundem zde však nesídlí ani pravidelně nepůsobí, a nakonec je dán do klatby.

Kvůli děkanu Zikmundovi se Hájek opět ocitl před soudem a byl vězněn v Bílé věži na Hradě, než byl na revers hejtmanovi kráľovským nařízením propuštěn. Proti kapitule se svého oblíbeného kazatele ujímají malostranští měšťané.

Konzistoř Hájkovi zabránila získat jakýkoli církevní úřad. Hájek, s nalomeným zdravím, zůstává pouze malostranským kazatelem a věnuje se literární tvorbě.

16. ledna 1549 odkládá svou poslední církevní hodnost. Záhy se uchyluje do péče kláštera dominikánek u sv. Anny na Starém Městě.



Dělo z Kuthenovy Kroniky o založení země české; faksimile první vydání.

Praha na dělově zuzi v tzv. Norimberské kronice Hartmanna Schedela (1493). Bílá neboli Soběslavova věž, v níž byl Hájek vězněn, je vpravo od nápisu „Praga“.



Kronyka Ceska



Cum gratia et Privilegio Regie Maiestatis.

Titulní list prvního vydání Kroniky české (1541).

První vydání *Kroniky české*

Tisk Hájkova dlouholetého díla se však také neobešel bez komplikací... Ačkoli Hájek své dílo dopsal roku 1539 a získal od krále výsadu, že kronika nesmí být patištěna (27. květen 1539), čekala ho dvojí cenzura: uražených kališníků, zklamaných Martinem Kuthenem, a opatrných katolíků.

Ještě těžší však bylo najít nakladatele: nikdo nechce za vydání tak rozsáhlého tisku platit.

Celý proces brzdí po finanční stránce Václav Halaš z Radimovic, který měl původně tisk objemného díla financovat.

Do finančních sporů vstupuje katastrofa: požár Hrad an a Malé Strany 2. ervna 1541, který zničil v domě zvaném Vápenice i tiskařský lis a část již vysázených stran Hájkovy kroniky.

Pilný spisovatel téhož roku vydává u tiskaře Bartoloměje Netolického z Netolic přesný a zároveň výpravný popis požáru.

...Co pak dím o kronikách sv tských, kteréž v sob obsahují v ci mnohé a p íhody rozli né rozli ných lidí, také i znamenitých, jako císa v, král v, knížat, hrabat, pán v, rytí v mnohých t ch v sv t povýšených, nicmén i lidu obecného p ípadnosti a obcování, také i našich domácích knížat a král v eských nes ílné p íhody? A ty jsou byly od mnohých dosti sv tle popsány, ale však pro nedbálnivost potomk v byly jako na r zno rozmetány. I zdálo se n kterým osobám jako milovník m své vlasti ze všech t í stav v, aby takové v ci v hromadu sneseny byly...

(P edmluva Václava Hájka z Libo an ke Kronice eské)

Až v roce 1543 je Václav Halaš konečně – na příkaz krále Ferdinanda I. – odsouzen, pomstychtivě však všude Hájka pomlouvá. Kronika eská vychází ve stejném roce jako Hájkův překlad Biblí zlaté, tedy čtyři roky po svém dokončení.



Kazi,
Libuše a Teta
(f. 006r).

V českém prostředí a ve světě se dochovalo přes 100 exemplářů prvního vydání *Kroniky české*, dále množství pozdějších ručních opisů.

Dlouho očekávaná kronika šla rychle na odbyt, brzy se prvního vydání nedostávalo. Už roku 1580 vydal tiskař Burian Valda výbor příběhů z Hájkovy kroniky (*Historie rozličné o dávných a mnohých v cech, i p řihodách lidských, dobrých i zlých...*).



Krajinka
s m stem M iníkem
(f. 024r).

Tento výjev bitvy je
v *Kronice české* otištěn
jedenáctkrát.



První vydání *Kroniky české*: dřevořezy



P emysl Orá a letící voli (f. 010v).

Jednotlivé panovníky rozpoznáme podle individualizujících znaků: knížata z doby pohanské mají ozdobné čapky, křesťanská knížata svatováclavský kvadrátek, králové korunu. U sv. Václava klečí andělé, Jaromír a Václav I. jsou slepí, Jan Lucemburský je v brnění. Dřevořezy se v kronice opakují, zejména výjevy bitev, intronizací (uvedení panovníka na knížecí stolec či královský trůn) a pohřbů. Mají pouze funkci výtvarného znaku, zdůrazňují popisovanou událost. Jedinečné výjevy, které se v díle neopakují, doprovázejí události do 10. století, tedy především dobu mytickou a pohanskou.



Fara na Tetín, kde psal Václav Hájek Kroniku českou.

Léta sedmistého tisícátého čtvrtého po ali jsou valně echové na horách dlati, zlata a stříbra dobývajíce a za to vci sobě potěbné od Moravanů a Němců kupujíce, neb toho, kdož v své vlasti neměl odjinud, musili jednat. Moudřejší někteří pilně se na Libuši [M. Jílovej] vyptavše na vrch Jílovej, jaký by byl v svém zpusobu, po její zprávě několik hojných pramenů v nalezli a mnoho odtud kněžná Libuši zlata přinášeli.

V lesném vrchu pod Jílovým Rymboš, syn Hov, zlato kopaje, velikou vrstvu jeho nalezl a po své zvěsti knížeti poslal, kteráž když na váhu bylo vloženo, více než kněžná i kníže vážilo. Tu kněžná velikou chválu vzdala bohem horním a v pověstí veliké obětinovala pro tu příčinu, že se jest tak vpravdě nalezlo, což ona předpověděla.

Kníže a kněžná uradivše se spolu, rozkázali jsou rypáka povolati, jemu zlato ukázavše, dali z něho veliký k podoběnství lovka sedícího na stolici udlati obraz. Rypák jako muž místerný velmi krásnou postavu [M. Obraz z zlata] učinil, kněžná Libuše a kníže Přemysl dávše obzvláštní příbytek tomu obrazu učinili, v tom tejném místě postaviti dali a velikou poctivost jemu činili, vlasy [M. Zelú modla] a nehty s sebou obězujíce, na uhlí kladli a před ním pálili, Zelú jemu říkali.

(f. XXIIIr)

Základní stavební jednotkou Kroniky české od roku 1000 je analistický záznam o izolované události. Tyto drobné epické celky obsahují syžetové vyprávění a často plní funkci exempla.

Kompozice *Kroniky české*

Hájkova Kronika česká je kronikou ve středověkém smyslu slova: je nikoli vědeckým, ale především literárním dílem. Autor usiluje o čtivost a poutavost, veškeré lidské jednání je v jeho pojetí dějotvorné. Dějinné události vnímá jako ponaučení a aktualizuje je.

Hájek v zásadě používá tři typy vyprávění, které volí podle popisovaného historického období. První část Kroniky české představují mytické příběhy a legendy. Tato část se týká pouze českých zemí.

Do druhé části vkládá Hájek vypravěčsky uzavřené vložky s neutřelými epizodami o historii cizích zemí.

Opačný postup volí Hájek ve třetí části kroniky (od poloviny 14. století do vlády Ferdinanda I., svého současníka): analistické záznamy stylisticky zpracovává jako vypravěčské vložky.

Hájek tak směřuje ve všech typech vyprávění k epičnosti: dějiny nepopisuje, ale vypráví. Kronika česká se tak podobá soudobým anglickým, německým a švýcarským renesančním kronikám a zábavnému čtení.

Císař stojí před svým stanem, dobré oekával noviny a nemálo se divil, že jeho rytíři tepouce se takovou a tak dlouhou práci mají. Když jsou pak již jako všickni císařští bojovníci tu na placu a v těch lesích zůstali, kteří pak ještě málo dřívější byli, na utíkaní se oddali a echové je až právě k císařovu stanu honili, a kteréhožkoli dostihli, mladého ani starého nechtěli živiti. Tu příhodou od neslýchaného něstří poznav císař, velmi se ulekl a sám svou rukou dosáhl svého (kterýž tu byl odsedlaný) koně, do stáje vstoupiv a přel pravé nohy přes kopyta, hřívě se drže, hned v slabinu bodl, pospíchaje k Bavorům se obrátil a s malým potom se navrátil a již byl na polské zlato zapomněl. A bytí jeho k stanu tak na hotov nebyl, byl by jistě Jindřich císař ten den do pekla uhodil.

Zůstal jest tu Bětislav až do druhého dne na tom místě s svými seky. Nazejtí pak ráno rozkázal zbroje s zbitých těl sebrati a hluboké vykopati jámy a tla mrtvá poctivě pohřbiti a všecko zlato a stříbro i jiné kořisti všecky kázal mezi své vrnné bojovníky vrnně a právě na rovný díl rozdělit a sám nic jiného nevezal než prsten zlatý s diamantem, kterýž byl sáhl s ruky a s prstu knížete Markomira z Voserburku. Ó jak jest tu byl boj velmi ukrutný a neobyčejná porážka! Neb knížata a páni v znamenitých mnozí jsou tu padli a zhylnuli rodové, tak jich mnoho a tak znamenitých tu zůstalo, že o tom psáti není slušné.

(O vítězství echů v bitvě u Brdsku, s protiněmeckým lehce vulgárním jinotajem, f. 118r)

Václav Hájek z Libočan
Kronika česká

ACADEMIA



Obálka Moniky Chomiakové z nakladatelství Academia pro první kritické vydání *Kroniky české*.

Další vydání *Kroniky české*

Za druhé vydání můžeme s nadsázkou považovat výbor z Hájkovy *Kroniky české* pod názvem *Historie rozličné o divných a mnohých v cech a p íhodách lidských, dobrých i zlých, kteréž jsou z kronik a z jiných knih vybrané a te tuto vytištěné* – vybrané vsuvky a odbočky vytvářejí samostatné povídky, které v roce 1580 vydal tiskař Burian Valda.

Úplná vyšla *Kronika česká* až v letech 1819–1823 vlastním nákladem Jana Ferdinanda, rytíře ze Schönfeldu (1750-1821), zřejmě na popud Josefa Lindy. *Kronika* vyšla přesně podle vydání z roku 1541. Jan Ferdinand si zřídil roku 1816 tiskárnu v areálu bývalého kláštera sv. Anny, v němž byl Václav Hájek pohřben.

H bet Kroniky české, vydání z roku 1819.

Václav Flajšhans v letech 1918–1933 vydal ve 4 dílech velkou část *Kroniky české* (do roku 1347), s úvodní studií shrnující dosavadní (ne)kritické smýšlení o Hájkově tvorbě.

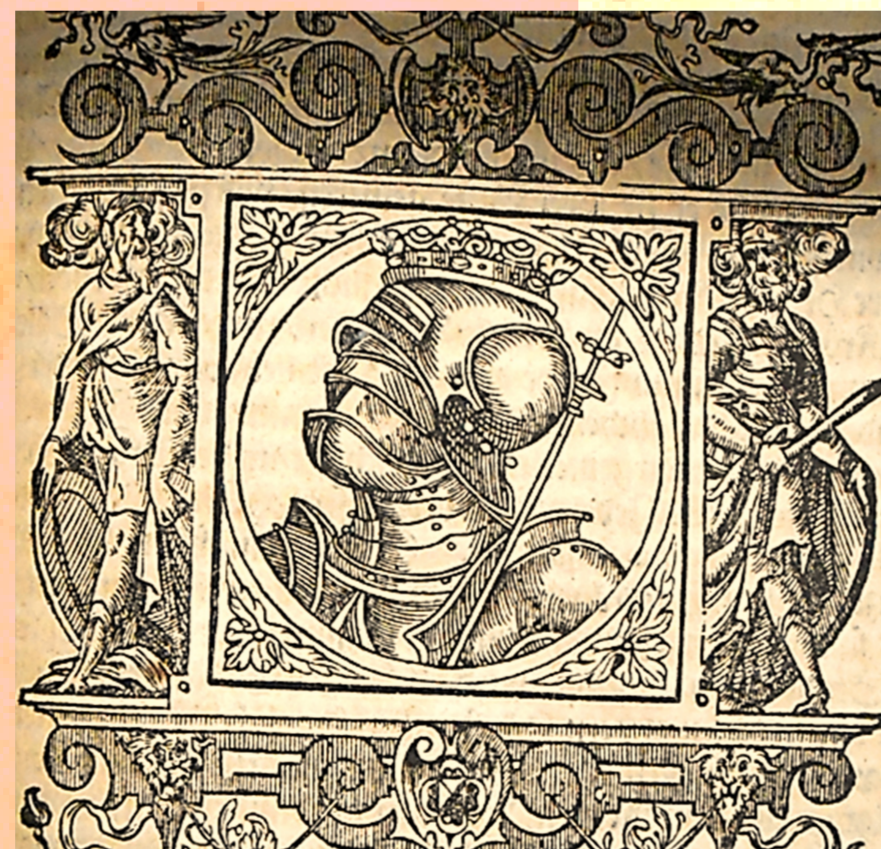
Jaroslav Kolár vydal v rámci edice *Živá díla minulosti* v roce 1981 obsáhlý výbor z *Kroniky české*. Výbor historického tení. Text doprovázejí původní vyobrazení z roku 1541.

První kritické vydání celé *Kroniky české* vychází roku 2013 v nakladatelství Academia zásluhou dlouholeté precizní práce Jana Linky z Ústavu pro českou literaturu AV ČR.





Titulní list Sandelova překladu, vydání z roku 1598 (z ejm. dotisk z roku 1596, kde je tento list použit k uvedení druhého dílu kroniky), s výjevy a osobnostmi z české historie.



M. dirytina s portrétem Jana Lucemburského z druhého vydání Sandelova překladu (1697). Byly použity převodní d. evo ezy z kroniky Martina Kuthena.

O oblibě *Kroniky české* svědčí překlady do jiných jazyků. Již v roce 1596, pouhých 55 let po jejím vytištění, pořizuje Jan Sandel Žlutický v tiskárně na Starém Městě pražském překlad do němčiny. Jako výtvarnou složku použil dřevořezy z *kroniky Martina Kuthena*. Tento překlad, volný a bez obrazů, vyšel opět v letech 1697 v Norimberku a 1718 v Lipsku.

O překlad *Kroniky české* do latiny se zasloužil řád piaristů. Velkou část přeložil, za finanční podpory hraběte Berky z Dubé, Victorius a Santa Cruce. Překlad dokončil Florus a Santa Juliana, ale vydal ho až v roce 1761, s rozsáhlými komentáři, Gelasius a Santa Catharina – což nebyl nikdo jiný než obrozenecký historik Job Felix Dobner.

Za úplně první překlad *Kroniky české* do latiny však můžeme s trochou nadsázky pokládat již spis *Historiae Regni Boemiae* (1552) humanisty a olomouckého biskupa Jana Dubravia (Jana Skály z Doubravky), který použil Hájkovu kroniku jako hlavní pramen. O čtvrt století Hájkovo vyprávění, které končí rokem 1515, prodloužil.

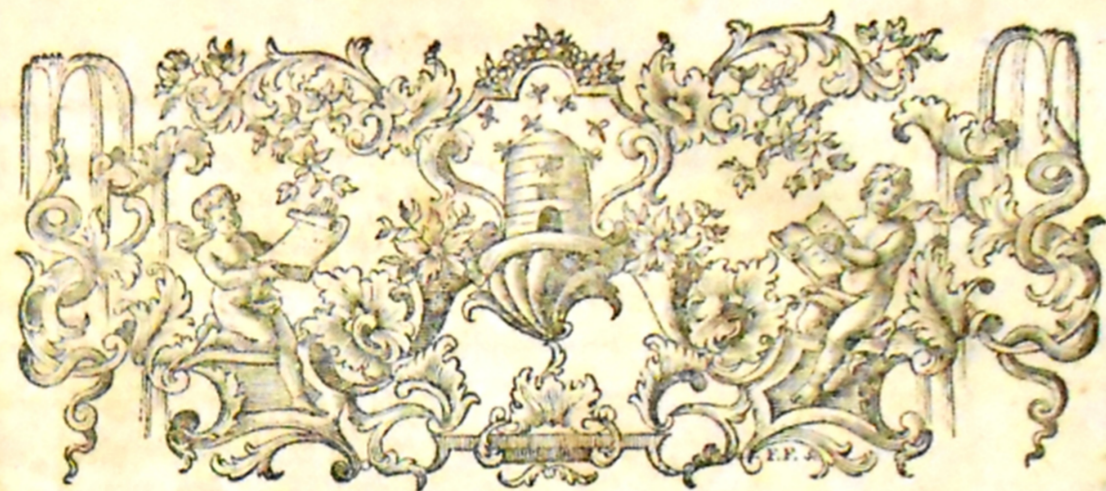
Titulní list

Sandelova překladu, vydání z roku 1697.



WENCESLAI HAGECII
von Liboschan
Böhmische Chronik/
vom Ursprung der Böhmen /
von Ihrer Herzogen und Könige / Graven / Adels
und Geschlechter Ankunft / von Übung des Götzendienstes und Aberglaubens / dessen Abschaffung und Befehring zum Christentum / von den Ritterlichen Übungen / Turniren und Kämpfen in dem Land / von innerlich- und ausländischen Kriegen / von Aufrihtung Uralter Kirchen / Bischümer / Stifftern / der Hohen Schul / von Befestigungen des Landes / der Städte / Schösser und Dörfer / von Metall und Bergwerten auch Salzbrunnen / von denen Privilegien und Antiquitäten in Geiřt- und Weltlichen Sachen / von guter Ordnung / Münz / Land / Wald- und Feldmaas / Kram und ander Gewicht / Ellen und Getreid- maas / von seltsamen Trachten in der Kleidung / von Natur- wundern / Landstrassen / und was sich sonst in Geiřlichen und Weltlichen Händeln / diese Kron betreffend / zugetragen.
An die Teutsche aus Böhmischer Sprache
mit möglichsten Fleiř übersezt
durch
JOANNEM Sandel / weiland der Könighchen Stadt
Cadan in Böhmen Notarium.
Allen Liebhabern der Geschichte zu besonderer Erbau- und Belustigung / aufs neue aufgelegt / und iczo mit vollständigen Registern
(daranes vor gemangelt) versehen.
Mit Böhmischer Kaiserlicher Majestät allergnädigstem Privilegio.

Nürnberg / gedruckt und verlegt von Buchhändler Joachim Endter / Anno M DC XC VII.



ANNUS SEXCENTESIMUS QUADRAGESIMUS
QUARTUS.



Primordium gentis novæ, quæ nominis fui familia, rerumque postea gestarum amplitudine terrarum orbem implevit, fuit annus a partu Virginis supra sexcentefimum quartus & quadragesimus, (a) ab orbe vero condito quinquies millesimus octingentesimus tertius supra quadragesimum; quando nempe Constantinus III. ordine vigesimus quartus in oriente administrabat rerum summam, (b) Joannes vero eo nomine IV. ac serie septuagesimus quartus Pontifex Maximus Christianum orbem regebat. (c) Illo quippe anno Czechus atque Lechus (d) Croatiae Illyricæ Principes (e) iidemque fratres (f) novas quaesitum sedes (g) cum

Celý d jezpyt a d jepis eský nezná v tšího šk dce nad muže tohoto, který dav se do spisování obšírné kroniky eské, jal se neslýchanou nestoudností nejen vymýšletí a na drobno líti dle zdání svého p íb hy nebývalé, ale i podkládati jim za prameny spisy rovn ž smyšlené a od nikoho, ani od spisovatele samého nevidané. A toto veliké pásmo lží a klam chyt e ukrytých, za kteréžto my na míst spisovatelov styd ti se musíme, podáno jest národu našemu za pravou kroniku roku 1541, a za takovou p ijato a p ijímá se bohužel ode mnohých až podnes!

Kalem Hájkovým naprzn ny z staly potom více mén poh íchu všecky kroniky eské, až teprve Dobner obšírným svým komentá em (roku 1761 až 1782) odkryl u enému sv tu všecku ne istotu pramene toho.

(F. Palacký, ada d jepisc eských a moravských, D jiny národa eského I.)

Ukázka z latin-
ského vydání
Kroniky eské
Gelasia
Dobnera
(1763).

... Hájek jest nejomezen jší fifikus, nejnaivn jší šarlatán a zdánliv nejne-
vinn jší na cti utrha , jaký se mi v d -
jinách v bec naskytl...

(V. V. Tomek)

Hájkova kronika jest nejp kn jší román eský, aneb — chceme-li, nej-
ladn jší sbírka povídek a pov stí. Nevím, zdali Walter Scott na anglic-
ký lid více p sobí, nežli Hájek na eský. Co tam nestojí, toho se tená
snadno domyslí. Kéž bychom se takového románu u nás do kali, který
by tak rázn k eské mysli a k eským srdcím mluvil, jako spis
Hájk v!

(K. H. Mácha)

Stejně jako její autor, i Kronika eská je dílo, které od počátku svého záměru probouzí rozporuplné reakce. Záhy po svém vydání byla dlouho očekávaná kronika rozprodána a začaly vznikat ruční opisy. Chválí ji Daniel Adam z Veleslavína v předmluvě ke kronikám M. Kuthena a E. Silvia (Kroniky dv o založení zem eské, o prvních obyvatelích jejích, též o knížatech a králích eských i jejich inech...) roku 1585.

Navzdory kritickým hlasům, které se začaly ozývat již sklonkem 16. století (a které v polovině 19. století převážily), stala se Kronika eská inspirativním zdrojem pro další kronikáře – jmenujme alespoň Jana Dubravia a Jana Františka Beckovského.

První, kdo Kroniku eskou zcela zavrhl, byl Gelasius Dobner, editor a komentátor jejího překladu do latiny. Osvícenci totiž chápali kroniku jako dílo historiografické, nikoli literární, a vytýkali Hájkovi jeho faktografické omyly – ačkoli on sám se za historika nikdy nepovažoval. Období, které Kroniku eskou pochopilo a přijímalo, byl romantismus. Nejvíce úplných ručních (!) opisů Kroniky eské se dochovalo z přelomu 18. a 19. stol. Není náhodou, že druhé vydání vychází roku 1819.

Smrtnou ránu Václavu Hájkovi a jeho dílu uštědřil „otec národa“ František Palacký, který, podobně jako Gelasius Dobner, sledoval historickou autenticitu údajů a nijak neoceníl literární kvality a prvotní funkci díla. Hájek i jeho dílo tak získali pověst diletanta a lháře, oklamávající český národ. Jako schopného vypravěče, který zároveň dochovává lidová vyprávění a ztracené prameny, ocenil Hájka Václav Flajšhans, první editor Kroniky eské (podařilo se mu vydat pouze asi tři pětiny textu).

Hájka jako literáta, schopného epika a svébytného umělce objevuje až moderní literární věda, počínaje Jaroslavem Kolářem.



Hájek-zpravodaj: Zpráva o požáru 2. 6. 1641

...Nadto kterak lidé mnozí, chudí i bohatí v tu neš astnou hodinu své statky a nábytky ztratili a někteří i o své přišli životy. Co by za příčinu bylo takové rány Boží na nás, lidé moudřejší domnívají se, že hříškové naši, kterýchž Pán B h trpiti neráí, ale pro ně pomstu činil a činí, a zvlášt p[ro] naši velikou pejchu dopustiti ráil. Jako na lid David v, kteréhož padlo dne jednoho sedmdesát tisíc v. Snad i pro neposlušenství, jako na Jeruzalém, msto svaté, kteréž jest zkaženo a vypáleno za dn v Sedechiáše krále, a bez pochyby pro jiné všecky hříchy. Protož jest potěbí jisté nápravy, aby Pán B h sv j hn v od nás odvrátiti ráil. Kakým způsobem takové Boží dopuštění na nás přišlo, a jsa v témž zarmoucení, o tom něco mali k podivení Vaší milosti sem napsal. A poněvadž jsem to srdcem žalostivým a upřímným učinil, za to prosím to ode mne milostivě přijíti ráte.

Požár Prahy na dobovém vyobrazení (pravděpodobně Heynrich Steyner z Augsburgu, 1541).

První Hájkovou publikovanou prací byla zpráva o katastrofálním požáru Malé Strany a Hradčan 2. 6. 1541, který způsobil i opožděné vydání Kroniky české. Dílko, nazvané O nešastné příhodě, kteráž se stala skrze oheň v Menším Městě pražském a na hradě svatého Václava i na Hradčanech etc. léta 1541, vydal tiskař Bartoloměj Netolický z Netolic na Malé Straně.

Hájek při deskripci příčiny, vzniku, šíření a následků požáru popisuje systematicky a realisticky. Podává soupis zničených budov, majetku a osob, které zahynuly. Hájek tak vytvořil první českou reportáž.

Pravděpodobně shořel také Hájkův dům na Malé Straně při kostele sv. Tomáše, osobní ztráty však autor při své zprávě nezmiňuje.

Spis O nešastné příhodě vyšel znovu roku 1614 u Daniela Adama z Veleslavína, s předmluvou měšťana Vavřince Žežhule, dedikovanou Diviši Černínovi z Chudenic, na Nedrahonicích a Chočemyšli, a s připojenou Písní o uhoření zámku pražského.



Významná a dosud nedocenená je Hájkova činnost překladatelská. Poslední desetiletí svého života se Hájek věnoval překladu či převyprávění děl středověké literatury.

Za jeho života stihl vyjít pouze jediný překlad, Bibli zlatá Starého a Nového Zákona, od A. de Rampigollia, v české podobě přeložená od V. Hájka z Libočan. Tiskem vyšla roku 1543, tedy současně s Kronikou českou, u Ondřeje Kubeše na Starém Městě pražském.

Bibli zlatá obsahuje abecedně seřazená témata s biblickými citáty. Je možné, že tuto kazatelskou pomůcku využíval Hájek během svého působení u sv. Tomáše.

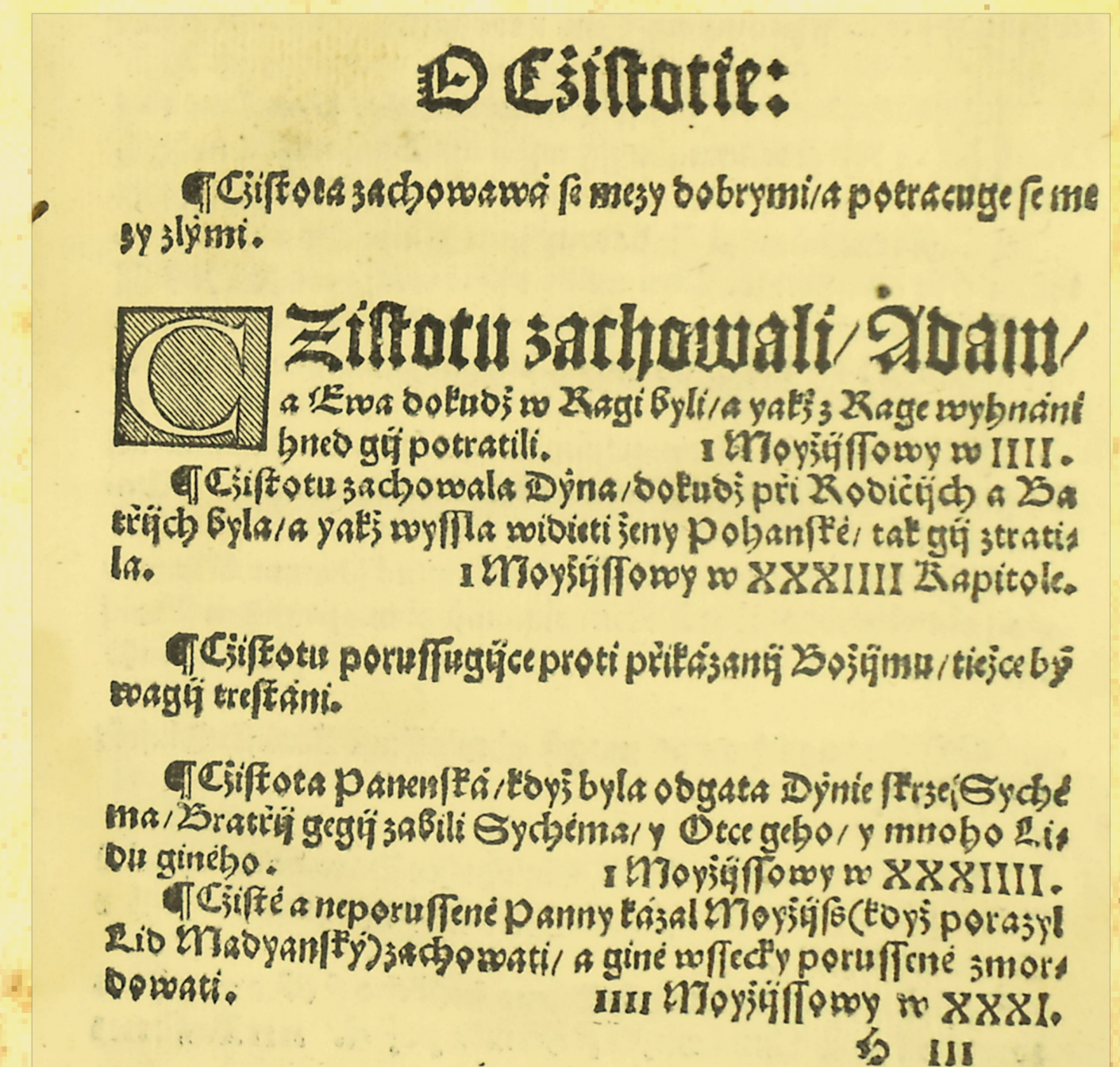
Titulní list
Hájkova překladu
Bibli zlaté,
tisk z roku 1543.

Ukázka z Bibli
zlaté, kapitola
O čistotě, f. 30r.

Za autora Biblia aurea (Repertorium biblicum, Biblia figurarum) byl dlouho považován Antonio Rampegollo (Antonius de Rampegollis, ca 1360–ca 1423), italský augustiniánský teolog, profesor kanonického práva a janovský kazatel; na kostnickém koncilu vystupoval proti husitům.

Současná medievistika tvrdí, že Rampegollo je autorem pouze úvodu a že celé dílo sepsal jeho současník, augustinián Bindo ze Sienny (Bindus Senensis, † 1390).

Překladatelská činnost





V roce Hájkova úmrtí (nevíme, zda ještě za jeho života) vyšel tiskem *Život Adam v: aneb jinák od starodávna Solfernus*. Kniha velmi kratochvílná a utěšená, tzv. pekelný román, oblíbená teologicko-právní hříčka řešící soudní spor pekla (které zastupuje ďábel Solfernus) s Bohem o ráj a o moc nad člověkem, jehož z dědičného hříchu vykoupil Kristus. Využívá staršího českého veršovaného a prozaického zpracování *Života Adama a Evy* z první poloviny 14. století, které vzniklo z latinského apokryfu *Vita Adae et Evae* (od 9. století) a ten zase má kořeny v řeckých a židovských apokryfech z 3. století nebo i starších.

Lucifer: Zdaliž pak žádné moci nemáme, jako bychom již zem eliv te mi ještě : myslil-li sem o to prvé málo, již chci více o to mysliti, abych toho Boha z té stolice vysadil.

Solfernus: V ru, páni milí, já se velmi obávám, za nouce s Bohem válku a chtějí mnoho vyvážeti, abychom i toho, což máme, neprováleli a neztratili. M žem zde v pekle dosti hrd mluvití sami mezi sebou: ale vidíte, že jest nám velmi silen...

Umění převyprávění

D evo ez z tisku z roku 1600 (Život Adam v aneb jinák od starodávna Solfernus).

Známá vydání *Života Adamova* v Hájkově převyprávění jsou z let 1553 (tiskař Jan Kosořský z Kosoř, Praha), 1564 (tiskař Jan Günther, Olomouc), 1600 (tiskař Jan Othmar Jakubeus, Praha), 1601 (tiskař Oldřich Valda, Praha).

Známá vydání *Sná e velmi p kného* v Hájkově převyprávění jsou z let 1550 (datace dle Jungmanna, tiskař B.m.t.n.a r.), 1581 (tiskař Jiřík Dačický, Praha) a 1614 (tiskař Jiří Handl, Olomouc).

Dalším převyprávěným dílem je pozdně středověký *Sná Vavřince z Březové*, k němuž Václav Hájek napsal předmluvu. Sám Vavřinec z Březové pořídil pro Václava IV. a předmluvou opatřil staročeský překlad (Kniehy snového vykládanie) z latinského překladu *Lea Tuscana (Somnarium Slalidae, Snář Slaidův, pol. 12. stol.)*, nikoli z arabského originálu *Achmeta ben Sinima († 728)*.

Celý název díla zní *Sná velmi p kný z mnohých spisuv mudrc v starých i nových: i z kn h Zákona obojího vybraný vedlé p íhod lidských skrze sny jim od Boha zjevované k výstraže lidské, skrze k t m podobné sny astokrát jim ukázané. Ve dvanáct kn h rozd lený a nyní op t znovu vytišt ný. V Starém M st Pražském u Ji íka Da ického. Léta M. D. LXXXI.*



Nejstarší vyobrazení Václava Hájka z Libočan, dochované v Sandelovně meckém vydání *Böhmische Chronik* z roku 1718.

Poslední roky života, nemocný a v ústraní, strávil Hájek prací na překladech Biblí zlaté, Solferna a Snáhe.

Nemoha se o sebe postarat, uchyluje se do kláštera dominikánek u sv. Anny na Starém Městě. 18. března 1553 zde po dlouhé nemoci umírá a následujícího dne je zde pohřben (někdy je za datum úmrtí považován 19. březen, někdy rok 1552). Veškerý majetek odkázal dominikánkám.

Hájkovy tělesné ostatky se do dnešních časů nedochovaly; z náhrobní desky zůstal jen text epitafu renesančního básníka Matie Collina z Chotčiny.

Poslední léta a smrt

Epitaf ctihodného kněze, pana Václava Hájka z Libočan, zde pohřbeného L. P. 1552, 19. března

Zde ve své vlasti světil zbožný muž
Václav Hájek
zesnulé údy kypré před,
ten, který zkoumal památky
eského lidu
a s d v ryhodností d jepisce
pak podával zprávy
o hrdinských skutcích.
Zesnulí králové, jimž jeho práce
dala jména z nejpřednějších,
sice v d n p ijímají
tuto oddanost,
více však jeho dílo ocení
a p ivitá budoucí v k,
který ochraňuje takovou poctu,
zd d nou od prapředků.
Kdokoli tedy
náhodou nebo
zámrn
p ijdeš k tomuto hrobu,
pros, a je tomuto muži
zem lehká.

(Z latiny přeložila Magdaléna Jacková)

Epitaphion honorandi sacerdotis domini Wenceslai Hayek a Liboczan a[nno]. d[omi]ni 1552, 19 Martii hic sepulti

Hic pius in patria vir, Wenceslaus Hayekus commisit putri mortua membra solo.
Inclita qui gentis scrutans monumenta bohemiae historica, retulit fortia facta fide.
Grata quidem pietas defunctis regibus haec est nomen ab eximiis, quois dedit iste labor.
Postera sed magis hunc probat atque amplectitur aetas, quae decus a primis tale tuetur avis.
Quisquis ad hoc igitur casu vel sponte sepulchrum devenies, fatum, molle precare viro.



Freska Nanebevzetí Panny Marie v dominikánském kostele sv. Anny na Starém Městě pražském.

Václav Hájek z Libočan

Zdroje:

Není-li uvedeno jinak, fotografie pořídili autoři výstavy.

Panel . 1

výřez z nejstaršího dochovaného zobrazení Hájka z Libočan: z německého vydání Kroniky české r. 1718. MZK Brno, signatura S4 19060.

Panel . 2

podobizna V. Hájka z Libočan (podle: Josef Rupert Maria Přecechtěl, 1861), dostupné on-line na imageserver.mzk.cz

erb: Kronika česká, 1541, signatura AO II 23, Knihovna Strahovského kláštera, f. 008r

Panel . 3

foto proboštského pokoje na Karlštejně: převzato z www.kr-stredocesky.cz

Panel . 4

panorama Prahy: Norimberská kronika: tisk r. 1585, kolorováno, signatura ST.2-0008.724, dostupné on-line na www.manuscriptorium.com

dřevorez: Martin Kuthen z Šprinsberka, Kronika o založení země české: faksimile 1. vydání, soukromá sbírka

Panel . 5

faksimile 1. strany Kroniky české: tisk r. 1541, signatura AO II 23, Knihovna Strahovského kláštera

Panel . 6

dřevorytiny: Kronika česká, tisk r. 1541, signatura AO II 23, Knihovna Strahovského kláštera, f. 006r, 010r, 146v, 160v

Panel . 9

titulní list: Johannes Sandel. Böhmische Chronica... (1596; 1598), tištěno v Praze (Staré Město); MZK Brno, signatura ST3-0003.326,A

mědirytina: Johannes Sandel. Böhmische Chronik... (1697), tištěno v Norimberku; MZK Brno, signatura ST3-0003.326,B

titulní list: Johannes Sandel. Böhmische Chronik... (1697), tištěno v Norimberku; MZK Brno, signatura ST3-0003.326,B

Panel . 10

ukázka: Gelasius Dobner. Wenceslai Hagek a Liboczan Annales Boemorum.... (1763), tištěno v Praze; MZK Brno, signatura R - J. II. a. 24

Panel . 11

požár Hradčan: snad Heynrich Steyner z Augsburgu, 1541, kolorováno, soukromá sbírka, převzato z nyní nedostupného online zdroje

nebo z www.hradcy.cz (© knižní ilustrace neznámého autora; fond Britské knihovny v Londýně)

Panel . 12

titulní list i ukázka: Biblií zlatá, tisk z r. 1543, Knihovna Strahovského kláštera, signatura BD VI 39, titulní strana a výřez z listu 30r

Panel . 13

dřevorez s ďábly: Život Adamův aneb jinak od starodávna Solfernus. Kniha velmi kratochvílná a utěšená ... (1600), vytištěno v Praze. Knihovna Strahovského kláštera, signatura AB VIII 48. Dřevorez se v tisku opakuje vícekrát.

Panel . 14

zobrazení Hájka: viz Panel č. 1

latinský text epitafu: podle: Antonín RUHLÁŘ: Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých, ČČM 1913, s. 172

český překlad epitafu: Mgr. Magdalena Jacková, Ph.D. (2013)

Podíleli se

Mgr. Magdalena Jacková, Ph.D.
prof. PhDr. Pavel Janoušek, CSc.
Mgr. Jan Kvapil, Ph.D.
Mgr. Jan Linka
Mgr. Jan Pišna
Mgr. Vendula Rejzlová-Zajíčková, Ph.D.
Mgr. Daniel Soukup, Ph.D.

Faksimile tisků poskytl tyto instituce:

Moravská zemská knihovna v Brně
*Knihovna Strahovského kláštera, Královská kano-
nie premonstrátů na Strahov*

Výstava vznikla jako součást edice
Literatura ke stažení.

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.
Na Florenci 3/1420
110 00 Praha 1
www.ucl.cas.cz

ÚCLAVČR, v. v. i.

KAREL JAROMÍR ERBEN 1811-2011

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.
Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

JAROSLAV VRCHLICKÝ 1853-1912

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.
Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

Václav Hájek z Libočan Život a dílo

Elektronická edice
Literatura ke stažení

vypracovali členové
Oddělení pro výzkum
starší literatury

Ústav pro českou literaturu AV ČR,
v. v. i.
Na Florenci 3/1420
110 00 Praha 1

Výstava při
příležitosti
460. výročí
úmrtí

Václava Hájka
z Libočan

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.
Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1